

HAKEMLİ ARAŞTIRMA YAZILARI/Refereed Articles

Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlâhî Üzerine Notlar

Remzi DEMİR*

Makale Geliş / Received:27.04.2018
Makale Kabul / Accepted:10.06.2018

Öz

Bu çalışmada, son dönem Osmanlı âlimlerinden biri olan Mehmed Ali Fethi'nin Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlâhî adlı derlemesinde Platon'a atfedilen abhlâkî öğütler bağlamında Osmanlı Ulemâsı'nın Platon'a ilişkin malumatı değerlendirilmiştir. Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlâhî'nin ışığında görülmektedir ki Osmanlı Ulemâsı'nın Platon'a ilişkin anlayışı Huneyn ibn İshak'ın ve başka muhtelif Orta Çağ yazarlarının Yunani, Süryani, Farsî kaynaklardan derledikleri ve İslâmî bir çerçeveye oturttukları öğütlerle sınırlıdır. Bu görüş, Osmanlı Tarihi boyunca Yunanca veya Arapça kaynaklı Platon çalışmaları ya da çevirileriyle karşılaşılmasının olgusuyla da desteklenmektedir. Dolayısıyla, çalışmamızda da işaret edeceğimiz üzere, felsefe tarihimizin Platon'un orijinal metinleriyle tanışmasının Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştiği, önceki dönemlerde Platon'a dair malumatın ikincil kaynaklarla sınırlı olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Platon, Mehmed Ali Fethi, Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlâhî, Osmanlı Felsefe Tarihi.

Notes on *Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlâhî*

Abstract

In this work, Ottoman Scholars' knowledge on Plato is evaluated based on the framework of the moral advices attributed to Plato in Mehmed Ali Fethi's Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlâhî [Translation of Advices of Plato the Divine]. With the Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlâhî, it is observed that Ottoman Scholars' familiarity with Plato is limited with Islamicized advices compiled by some medieval writers notably

---

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Anabilim Dalı, rdemir@ankara.edu.tr.

Künye: DEMİR, Remzi. (2018). *Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlâhî Üzerine Notlar*. Dört Öge, 13, 1-9. <http://www.nobelyayin.com/dortoge>.

Huneyn ibn İshak from Greek, Syriac and Persian sources. This view is supported by the fact that there are not any Greek or Arabic based Works or translations encountered in the complete Ottoman period. Therefore, it can be said that Turkish contact with the original texts of Plato occurred in the Republican Era.

Keywords: Plato, Mehmed Ali Fethi, Tercüme-i Nasâ-yih-i Eflâtûn-ı İlähî, Ottoman History of Philosophy.

Bu çalışmaya başladıktan kısa bir süre sonra fark ettim ki son dönem Osmanlı âlimlerinden Mehmed Ali Fethi'nin *Tercüme-i Nasâ-yih-i Eflâtûn-ı İlähî* (Tanrısal Platon'un Öğütleri'nin Tercümesi) adlı küçük derlemesi, Prof. Dr. Âdem Ceyhan ile Araş. Gör. Tuğba Aydoğan'ın "Mehmed Ali Fethi'nin Terceme-i Nesâ-yih-i Eflâtûn-ı İlähî İsimli Eseri" adlı makalesi içinde yayımlanmış ve edebiyat tarihçisi nazarıyla değerlendirilmişti; yazarlar bu değerlendirmelerinin bir yerinde,

"Muhtemelen Eflâtun'un değişik eserlerinden seçilip derlenmiş veya ona mâl edilmiş olan bu özlü sözler, hayata ve beşerî münasebetlere dair çeşitli konularla alakalı bilgece tavsiyeleri ihtiva eder. Eflâtun'a ait olduğu kabul edilen eserlerde onun bütün kâinatın yaratıcısı tek bir Tanrı ile beraber -her ne kadar farklı manada olsa da- "tanrılar" a bağlı veya saygılı görünmesi sunduğumuz tavsiyelerin İslamî süzgeçten geçirilmiş olduğunu düşündürmektedir."

hükümünü vermişler ve söz konusu ahlakî öğütlerin Platon'a aidiyeti konusunda kesin bir kanaat belirtmemişlerdi.

Bunun üzerine *Tercüme-i Nasâ-yih-i Eflâtûn-ı İlähî*'ye bir de felsefe tarihi açısından bakmanın yararlı olacağı inancıyla çalışmamı terk etmedim ve metnin kaynağı ve otantikliği konusundaki şahsî tahminlerimi de meraklılarına duyurmak istedim.

Bu notlar, söz konusu meseleye biraz daha ışık tutmak maksadıyla yazılmış ve yayımlanmıştır; ancak felsefe tarihçilerimizin tartışmayı takip etmelerini kolaylaştırmak niyetiyle metnin tarafımızdan hazırlanmış transliterasyonu (Ek-1) ile İbn Fâtik'in *Muhtârü'l-Hikem* çevirisinde rast gelmiş olduğumuz versiyonu da (EK-2) ekte sunulmuştur.¹

Bir kere, *Tercüme-i Nasâ-yih-i Eflâtûn-ı İlähî*, Fâtımîler Dönemi'nde Mısır'da yaşayan Ebû'l-Vefâ el-Mübeşşir İbn Fâtik el-Âmirî'nin (Doğumu 1009-1019 arası - Ölümü 1087-1106) özdeyişler derlemesi *Muhtârü'l-Hikem*'inin (1048-1049) "Eflâtun'un Haberleri" kısmında yer alan "Ve kâle fimâ imlâhu 'alâ Aristotâlis" (Eflâtun, Aristoteles'e yazdığı bir öğüdünde şunları söylemiştir) başlıklı bir bölümün hemen hemen birebir tercümesinden ibarettir²; muhtemelen

1 Ayrıca şunu da söylemeliyim ki iki transliterasyon karşılaştırılmış ve aralarında herhangi bir farkın olmadığı tespit edilmiştir.

2 Bu bölüm için bkz., Mübeşşir İbn Fâtik, *Muhtârü'l-Hikem (Hikmetli Sözler)*, Çeviri: Osman Güman, Editör: Abdulkadir Coşkun, İstanbul 2013, s. 266-270.

Muhtârü'l-Hikem'den veya bundan yararlanmış olan Şehristânî'nin (1086-1153) *el-Milel ve'n-Nihâl*'inden, İbn Ebî Usaybia'nın (Ölümü 1270) *Uyûnü'l-Enbâ fî Tabakâti'l-Etibbâ*'sından veya Şehrezûrî'nin (ölümü 1288-1304 arası) *Nüzhetü'l-Ervâh ve Ravzatü'l-Efrâh*'ından birinden alınıp Türkçe'ye aktarılmış olmalıdır.³

Bu çeviride yer alan ve Platon'a isnâd edilen ahlakî öğütlerin [belki birkaç istisna bir yana bırakılacak olursa] ona aidiyeti çok şüpheli görünmektedir; muhtemelen Huneyn ibn İshak (Ölümü 873) başta olmak üzere muhtelif Orta Çağ yazarlarının Yunanî, Süryanî, Farişî gibi kaynaklardan derledikleri ve İslâmî bir çerçeveye oturttukları [yani İslâmleştirdikleri] öğütlerden oluşmaktadır.

Çalışma, Mehmed Ali Fethî Bey'in ve onun şahsında Osmanlı Ulemâsı'nın Platon'a ilişkin malumatlarının hâlâ geleneksel kaynaklara dayandığını ve bunun doğrudan bir sonucu olarak çok yüzeysel olduğunu kanıtlamaktadır.

Bu durum oldukça doğal görünmektedir; çünkü, [bildiğim kadarıyla] altı asırlık Osmanlı Tarihi boyunca Platon'un eserlerinin Yunancasından veya Arapçasından⁴ incelendiğine ve Arapçaya veya Türkçeye çevrildiğine dair herhangi bir kayda veya belgeye tesadüf edilmemiştir; ancak bundan sonra yapılacak ayrıntılı taramalar ve soruşturmalar, bu hükümde bazı tashihlerin yapılmasını gerektirebilir.

Öyle anlaşılmaktadır ki ilk Platon çevirileri Cumhuriyet Dönemi'nde başlamıştır. Eski Harfli ilk metinler ve çevirmenleri şunlardır:

Platon, *Ziyafet*, Çeviren: Şaziye Berrin Kurt, İstanbul-Tarihsiz.

Platon, *Fedon*, *Ruhun Bekası*, Çeviren: Semiha Cemal, İstanbul 1928.⁵

3 Yazar ve eseri hakkında malumat edinmek için aynı kaynağın "Giriş" kısmına bkz., s. 9-21.

4 İbnü'n-Nedîm'in *el-Fihrist*'indeki "Felâtun" maddesinde yer alan kayıtlara göre, Huneyn ibn İshak *Kitâb el-Siyâse*'yi tefsir, *Kitâb el-Nevämis*'i ise nakletmiştir; *Süfistun*'u İshak tercüme etmiştir; İbnü'l-Bitrik *Kitâb Timâvus*'u nakletmiş, Huneyn ibn İshak da ıslah etmiştir; buna birkaç çalışma daha eklenmelidir; bkz., Muhammed b. İshâk en-Nedîm, *el-Fihrist*, Editör: Mehmet Yolcu, Çevirenler: Mehmet Yolcu, Sabri Türkmen, M. Salih Arı, Selahattin Polatoğlu ve Furkan Halit Yolcu, İstanbul 2017, s. 629-631. Görüldüğü üzere, Altın Çağ'da yapılabilenler bundan ibarettir ve muhtemelen bu dönemde ve sonraki dönemlerde üretilebilen kitap veya risalelerin çok küçük bir kısmı Osmanlı Âlimleri'ne intikal edebilmiştir. Matina-Ioanna Kyriazopoulou da, *Encyclopedia of Plato*'ya yazmış olduğu "Arabic Translations of Platonic Works" adlı yazısının başında şunları söylemektedir: "Orta Çağ'da Araplar Platon'u (Eflâtûn) tanrısal bir filozof olarak gördüler; ancak onun çalışmalarını Aristoteles ile Yeni Platoncular'ın çalışmaları kadar iyi tanıyamadılar; hatta diyaloglarından herhangi birisinin tam bir tercümesinin olup olmadığını bile bilmiyoruz. Arapça okuyup-yazan âleme mensup olanlar, Platon'un çalışmalarından esasen Arapçaya aktarılmış alıntılar, özetler, yorumlar, özlü-söz derlemeleri, seçkiler ve umumiyetle Platon ile Arisitoteles'i uzlaştırmak amacıyla yazılmış muharref Platon metinleri vasıtasıyla haberdâr olmuşlardır"; bkz., Plato's Encyclopedia – Foundation of Hellenic World, n1.xtek.gr/ime/lyceum/?p=lemma&id=661&lang=2, 16.02.2018.

5 Bu çalışmanın dış kapağında, "Bu eser, E. Sommer ve Paul Lemaire'in Fransızca tercümeleri ile

EK-1: Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlähî

[1] İşbu *Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlähî*, sâye-i muvaffak-vâye-i hazret-i şâhânedede İstihkâm Alayı litografya destgâhlarında tab' ve temsil olunmuştur. Fî Şa'bân Sene 1280⁶.

[2] *Tercüme-i Nasâyih-i Eflâtûn-ı İlähî*

B'ismi'llâhî'r-Rahmani'r-Rahîm

'Azamet-i kibriyâ sâhibi olan Rabbimiz Ta'âlâ ve Takaddese Hazretlerine hamd u senâlar, mekârim-i ahlâkı câmi' habîb-i ekremi Hazret-i Muhammed Mustafâ'ya ve bi'l-cümle âl ve ashâb-ı mehâsin-ârâlarına sad-hezâr salât u selâm ve bi-şumâr dürûd u du'âdan sonra, ma'lûm ola ki cümleye elzem olan ahlâk-ı hamîde-i Muhammediyye ve etvâr-ı pesendide-i beşeriyyenin usûl ve hülâsasını hâvî Eflâtûn-ı İlähî'nin muhtasar ve müfid nasâyih-i mahâsin-muhtevîsini bu 'abd-ı dâ'î es-Seyyid Mehmed 'Ali Fethî bin 'Osmân bin Ahmed bin Muslih [3] ed-Dîn er-Ruscukî nefan li'l-'ibâd lisân-ı türkiye tercüme ederek tab' ve temsil ile neşr-i kâffe-i bilâd olunmasını istihsân edip şurû' ve ibtidâ eyledim. Min Allâhî't-tevfik ve'l-'inâye fi'l-bidâyeti ve'n-nihâyeti.

Evvelâ ma'bûdunu bil ve hakkını hıfz eyle; ba'dehu kasd ve himmetini ta'lîm ve ta'allüme kasr u hasr eyle.

Ehl-i 'ilmi 'ilminin çokluğuyla tecrübe eyleme, belki şer ve fesâddan ictinâb edip ahlâk-ı hamide ile ittisâfi hususlarına dikkat ve nazar eyle.

Fâ'idesi az vakitte zâ'il olacak şey'i Hakk Ta'âlâ Hazretlerinden isteme, hemân bâkiyât-ı sâlihât iste.

Şerlerin sebepleri çoktur; basîret üzere ol, esbâb-ı şerre teşebbüs eyleme.

Yakînen bil ki Hak Ta'âlâ'nın kuluna verdiği derd ve belâ gazabından nâşî değildir; belki te'dîb ve terbiyeye mebnîdir.

Her akşam üç şey' ile nefsinı muhâsebe etmedikçe uykuya yatma.

Evvelki: Düşün ki ol-gün senden hatâ sâdır oldu mu?

İkinci: Hayrât ve hasenâtтан bir şey' meydana getirdin mi?

Yunanca metni karşılaştırılmak suretiyle Türkçe'ye tercüme edilmiştir" notuna tesadüf edilmektedir.
6 Ocak/Şubat 1864.

Üçüncü: Hayır ‘amel işlemek [4] mümkün iken kusûr ve tekâsülün sebebiyle fevt oldu mu?

Ve hayât bulup ‘âleme gelmezden evvel ne idin, öldükten sonra ne olacaksın, bunu dahi iyice fikreyle.

Hiçbir kimseyi incitme, zîrâ dünyâ bir karar üzere durmaz; sonra şeâmetini görürsün.

Her şeyin sonundan gâfil olarak mezellet ve hakâretten kendini sakınmayan(ın) bed-baht olduğunu bil.

Me’mûriyetinden hâric olan işe karışma.

Muhtâc ve müstahak olanlara hayr ile yardım eyle; onların tarafından ricâ ve niyâz olunmağa bırakma.

Dünyânın lezzetiyle mesrûr olup musibetleriyle gamnâk olanları hükemâdan sayma.

Dâ’imâ mevte zikr eyle; geçmişlerden ‘ibret al.

Bir kişinin denâet ve alçaklığını sözü çok söyleyişinden bil.

‘Âkil ve kâmil ol; sana bir şey’ sorulmadıkça sakın haber vermeye kalkışma.

Kimseye şer iş kasd eyleme, zîrâ bir kişiye şer murâd eden ol şerri ibtidâ kendisi kabul etmiş olur ve döne dolaşa kendi başına gelir.

Evvel ve âhir fâ’ide ve zararını birçok [5] düşünmedikçe bir sözü lisâna getirme.

Herkese muhabbet eyle ve cümlelerin hakkında hayr-hâh ol.

Bugün sana muhtâc olan fakîrin hâcetini tez bitir, yarına bırakma.

Beyt

Yarına salma fakîrin kârın

Ne bilirsin nice olur yarın

Giriftâr-ı derd u belâ olanlara elden geldiği kadar yardım eyle.

Tez darılıp pek gazaba gelenlerden olma.

İki hasmın murâdını iyice anlamadıkça aralarında hüküm eyleme ve hüküm-i kavliye razı olup kalma, belki hüküm-i fi’lisini icrâ edip hakîm-i sahîh olmağa sa’y u gayret eyle; zîrâ hikmet-i kavliyye bu cihânda kalır, seninle bile gidecek hikmet-i fi’liyyedir.

Lezzet-i Âhîret için zahmet çekersen, zahmet gider lezzet kalır; eğer Dünya lezzeti için 'isyân edersen lezzet gider mihnet ve 'ukûbet kalır.

Her işi iyice düşün de ona göre işle.

Söz ve sohbetten kalıp kabir gûşesinde gizleneceğin zamanı unutma.

Bugün kimseyi incitme, yarın kimseden incinmeyesin ve şübhesiz bir yere varırsın, anda pâdişâh ile [6] kul beraber tutulur; öyle ise tekebbürü şimdi terk eyle.

Dâ'imâ tedârik üzere bulun; zîrâ ne vakit yola gidileceği gizlidir; haydi denildikte hâzır bulunasın.

Ve ma'lûmun olsun ki Hakk Ta'âlâ'nın kullarına ihsân buyurduğu ni'metlerinde 'ilm-i celîl-i hikmet 'azîm 'atiyye ve büyük ni'mettir.

Sana iyilik edenlere mükâfât eyle, kemlik edenleri afv eyle.

Her devrin ve her zamânın ahvâline uyar işi bil, ona göre hareket eyle.

Hayr işi şer işe âlet etme.

Gelip geçecek zevk ve meserret için dâ'imî hüzn ve mazarrata bâ'is olacak işte bulunma.

Hikmete muhabbet ve hüke[mâ] sözün dinlemeğe gayret eyle. Erâzil ve edânî sohbetine kulak verme.

Hevâ-yı nefsi terk eyle.

Cümlelerin makbûlü olan âdâb-ı haseneyi elden bırakma; sonra sana edepsiz demesinler.

Her işte ağır davran. Vakt u zamânı gelmedikçe bir işe başlama. Meşgûl olacağın işte ve her hâlde Cenâb-ı Feyyâz-ı Mutlak'tan feyz ve tevfik ve nusret ve 'inâyet [7] niyâz eylemekten bir ân hâlî olma.

Zenginliğe dayanma.

Züğürtlük veyâhûd başka bir cihetten aşırı elem ve keder ve ziyâde sıkıntıya dûcâr olduğun vakitte, sabır ve tahammül eyleyip kimseye 'aciz ve ihtiyâc gösterme.

Dost ile mu'âmeleni mecâlis ve mahâkime muhtâc olunmayacak sûrette eyle; düşman ile işini murâfa'a ve muhâkemeye muhtâc olunur ise de gâlib geleceğin sûrette tut.

Kimseye zarar ve sakâmet ve eğrilik ile hıyânet etme.

Aлчаğ gönüllü ol, herkese merâtibince tevâzu' eyle.

Sana tevâzu' eyleyip boyun eğeni tahkîr edip çiğnemeğe kalkışma; zîrâ der-'akab emr ber-'aks olup ayağı altında kalırsın.

Beşeriyet hasebiyle nâ-marzî bir iş senden sudûr eder ise, nefsini levm edip “Kader böyle imiş” yâhûd “Fîlân sebep oldu” diyerek üzerinden atmağa çalışma. İhvânından sâdır olur ise levm [8] ve ta’yîb etmeyip terahhum ve şefkat yüzünü tut.

Batâlet ve tekâsülle mesrûr ve şâd olma.

Tâli‘ ve bahta i‘timâd etme.

Hayr işten peşimân olma.

Hiçbir kimse ile muhâsama ve mücâdele edip itişme.

Sîret-i ‘adle mülâzım ol; kesb-i hayra müdâvim ol; herkese ihsân eyle; celb-i hüsnâ ve ziyâdeye yol bul.

Temme bi-‘avni’llâh.

EK-2: *Muhtârü'l-Hikem*⁷

Eflâton, Aristoteles'e yazdırdığı bir öğüdünde şunları söylemiştir: "Allah'ı ve hakkını tanı. Her gün yediğin şeylere gösterdiğin özenden daha fazlasını ilme ve eğitime göster. Allah'tan yalnızca faydası senin için sürekli olacak şeyleri iste. Kuşkusuz bütün iyilikler onandır. Ondan sonsuza dek seninle kalacak nimetleri istemelisin. Her zaman uyanık ol. Çünkü kötülüklerin illetleri (sebepleri ve yol açacağı hastalıklar) çoktur. Yapmaman gereken şeyi arzulama. Sadece iyi bir hayat istemen doğru değildir, bunun yanında iyi bir ölüm de istemelisin. Hayat ve ölümle iyilik kazanmadığın sürece ikisini de iyi sayma. Şu üç konuda kendini hesaba çekmeden uyuma: a) Gün içinde hatalı bir davranışım oldu mu? b) İyilik adına ne yaptın? c) Gün içinde iyilik adına yapabileceğin başka neler vardı da ihmal ettin? Ne olduğunu ve ne olacağını düşün. Bedbaht, sonunun ne olacağını düşünmeyen ve bundan dolayı başına bela açacak şeylerden vazgeçmeyendir. Kazanımlarını senin haricindeki şeylerden sağlama. Hak edene iyilik yapmak için gelip senden istemesini bekleme. Bu dünyadan herhangi bir şey için sevinç duyan veya herhangi bir musibetten dolayı ağlayıp sızlanan ve üzülen kişi gerçek bilge olmamış demektir. Ölümü her an hatırla ve ondan ders çıkar. Kişinin aklının kusurlu olduğu, gerekli olmayan konularda çok konuşması ve kendisine sorulmayan şeyleri haber vermesi ile bilinir. Bir şeyi söylemeden ve yapmadan önce defalarca düşün sonra yap; çünkü varlıklar değişkendir. Öfkene yenik düşüp onun etkisiyle hareket etme. İhtiyaç sahibine yardım etmeyi yarına bırakma. Çünkü yarın ne olacağını bilemezsin. Musibete düşenin başına bu musibet kötü ameli yüzünden gelmemişse ona elinden gelen yardımı yap. Helal kazancı (bile) sevme. Aksi hâlde Allah'ın sevgisinden uzaklaşmak zorunda kalırsın. Sadece bilgeliğin lafını etmekle yetinme, gereğini de yap. Çünkü sadece sözde kalan bilgelik bu dünyada kalır; bilgece davranmak ise öte dünyada da sana faydalı olur. Allah katında şeref sözde bilgelik değildir, O'nun katında şeref, sâlih amellerle kazanılır. Bundan dolayı davranışları güzel olan kişi hiçbir şey söylemese de Allah katında şereflidir. Davranışları kötü olan kişinin ise yaptığı bütün ibadetler ve sunduğu kurbanlar yüzüne çarpılır. Sen iyilik yolunda yorulursan yorgunluk yok olur; geriye iyilik kalır. Sana seslenilip dayamayacağın günü bir an olsun hatırlıktan çıkarma. O öyle bir gündür ki sivri dil susar, düşünmek hayal olur; gözleri karanlık bürür, nemleri toprağa karışır; canın bedenden sıyrılır, kendi bedeninin kötü kokusunu bile alamazsın; alguların yok olur da bedenindeki irini emen kurtları hissedemezsin. Şunu da aklından çıkarma ki sen ne arkadaşını, ne de düşmanını tanıyamayacağın, efendiyle kölesinin eşit olduğu bir yere gideceksin. Adil teraziyi de hiç aklından çıkarma. Nefsini dizginleyerek eğit. Çünkü sen (öte dünyaya) yolculuğun ne zaman olacağını bilemezsin. Bilesin ki Allah'ın ihsân ettiği nimetler arasında hikmetten daha değerli olanı yoktur. İyi-

7 İbn Fâtik, s. 266-270.

liğe iyilikle karşılık ver, kötülüğu affet. Her zaman kendini koru. Tefekkür et, içinde bulunduğun durumun farkında ol. Yok olmaya mahkûm olan řu dünyanın hiçbir işine bel bağlama. Hiçbir zaman üşengeçlik etme. Hiçbir iyiliğin karşısında olma ve hiçbir kötülükle ilgilenme. Helal kazanç elde edeceğim diye ondan daha üstün olanı terk etmek sana yakışmaz. Bu dünyanın geçici sevinci için ebedi sevinci terk etmek yaraşmaz. Hikmeti sev, âlimlerin sözünü dinle ve yöneticiye itaat et. Hiçbir zaman güzel ahlâka karşı direnme. Hiçbir şeyi zamansız yapma. Zamanında yaptığında ise bilinçli olarak yap. Sana faydası olmayan hiçbir söz söyleme. Faydalı bir söz söylediğinde de kendini koru [veya sözünün arkasında dur ve söylediğini kendin de yap]. Zengin olduğuunda böbürlenme; bir musibete düştüğünde çabucak pes etme. Kimseyi akılsızlıkla suçlama. Herkese karşı alçak gönüllü ol. Kimseyi de mütevazı olduğu için küçümseme. İnsanlara seni utandırmayacak ve iyiliğini eksiltmeyecek hususlarda yardımcı ol. Kendin yaptığında normal karşıladığın bir fiili arkadaşın yaptı diye onu kınama. Tartışmadan uzak dur ve sakin ol. Sahip olmadığın bir özellikten dolayı övülmeyi kabullenme. Yaptığında kınanacağı şeyi yapma. Yapmadığın bir kötülükten dolayı (“Niye yapmadım ki!” diye) kendini üzme. İyilik uğruna yorgunluğa katlan. Sana yaraşan, yapman gereken şeyi hiç kimsenin iteklemesi olmadan yapmak ve yapmaman gereken şeyden de başkaları seni men etmeden uzak durmaktır.”